

Nr 14

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Rachunkowość a controlling

Redaktor naukowy

Edward Nowak

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2008

Komitet Redakcyjny

*Andrzej Matysiak (przewodniczący),
Tadeusz Borys, Jan Lichtarski, Adam Nowicki, Zdzisław Pisz,
Waldemar Podgórski, Wanda Ronka-Chmielowiec, Jan Skalik, Stanisław Urban*

Recenzenci

*Ksenia Czubakowska, Maria Hass-Symotiuk, Anna Karmańska, Teresa Martyniuk,
Edward Nowak, Henryk Ronek, Jan Turyna*

Redaktor Wydawnictwa

Joanna Świrska-Korlub

Korektor

Barbara Łopusiewicz

Projekt okładki

Beata Dębska

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2008

PL ISSN 1899-3192

Druk i oprawa: Zakład Graficzny UE we Wrocławiu. Zam. 427/08

Spis treści

Słowo wstępne	11
Urszula Balon: Rachunek kosztów jakości w przedsiębiorstwach przemysłu motoryzacyjnego	13
Urszula Balon, Anna Boratyńska-Sala: Controlling a podejście procesowe w systemie zarządzania	22
Agnieszka Bieńkowska, Anna Zabłocka-Kluczka: FMEA funkcji personalnej – controllingowy instrument diagnozy potencjalnych zagrożeń w obszarze zarządzania personelem	32
Agnieszka Bojnowska: Model rozliczania kosztów według rachunku kosztów działań dla banku spółdzielczego – cz. I: przesłanki, etapy, mapa procesów	43
Adam Bujak: Wykorzystanie wskaźników opartych na kosztach do oceny systemu rachunkowości	51
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Zakres kontroli kosztów w zakładzie ubezpieczeń	59
Iwona Chomiak-Orsa: Narzędzia controllingowe w ocenie efektywności przedsięwzięć informatycznych	66
Maciej Chorostkowski: Tytuł biegłego rewidenta tylko dla wybranych? ...	73
Janusz Czerny: Rola i znaczenie rachunkowości w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa	80
Ksenia Czubakowska: Ustalanie przychodów i kosztów świadczonych usług w ramach kontraktów długoterminowych	90
Anna Cwiakala-Malys: Problem efektywnego wykorzystania zasobów w procesie zarządzania państwową szkołą wyższą	100
Marek Dylewski: Ewidencja kosztów zadań publicznych w jednostkach samorządu terytorialnego – wybrane problemy	114
Monika Foremna-Pilarska: Budżetowanie operacyjne przychodów a czynnik czasu	120
Angelika Kaczmarczyk, Katarzyna Piotrowska: Wiarygodność informacji sprawozdawczej a działalność badawczo-rozwojowa	127
Marcin Kaczmarek: Rachunkowość zadaniowa w systemie rachunkowości budżetowej jednostek sektora finansów publicznych	133
Małgorzata Kamieniecka: Rola controllingu w procedurze ustalania odroczonego podatku dochodowego	141
Zdzisław Kes: Charakterystyka prowadzonych przedmiotów w Katedrze Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej	148

Marcin Klinowski: Analiza cyklu życia projektu w ocenie jego efektywności	161
Katarzyna Kluska: Kontrola wewnętrzna w procesie badania sprawozdania finansowego	167
Tomasz Kondraszuk: Rachunkowość zarządcza w rolnictwie w warunkach globalizacji	174
Roman Kotapski: Problemy z budżetowaniem. Krytyka a praktyka stosowania	183
Beata Kotowska: Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie poprzez budżet wpływów i wydatków	193
Michał Jerzy Kowalski: Identyfikowanie obiektów kosztowych w rachunku kosztów działań	202
Mieczysław Kowerski: Strategie dywidendowe na rozwiniętych rynkach kapitałowych	210
Zygmunt Kral: Controllingowy rachunek wyników szkoły wyższej	219
Wojciech Dawid Krzeszowski: Stopy procentowe w ocenie efektywności zabezpieczenia	228
Dorota Kuźdowicz: Analiza odchyleń w sztywnym i elastycznym rachunku kosztów planowanych	235
Grzegorz Lew: Kontrola w systemie motywacyjnym przedstawicieli handlowych	241
Teresa Martyniuk: Amortyzacja jako instrument strategicznego rachunku kosztów przedsiębiorstwa	247
Aleksandra Martynowicz: Uwarunkowania wyboru metody ustalania różnic kursowych dla celów podatku dochodowego	252
Marek Masztalerz: Analiza wartości produktu w rachunku kosztów docelowych	256
Jarosław Mielcarek: O potrzebie modyfikacji <i>time-driven ABC</i>	265
Jerzy Mońka: Wartość jako cel i płynność finansowa jako determinanta funkcjonowania przedsiębiorstwa	275
Adam Niewęglowski: Rachunek kosztów działań – wczoraj i dziś	286
Bartłomiej Nita: Ewolucja rachunkowości zarządczej: od rachunku kosztów do strategicznej rachunkowości zarządczej	293
Edward Nowak: Rozwój rachunku kosztów w świetle osiągnięć szkoły wrocławskiej	318
Agnieszka Nózka: Procesowe ujęcie działalności jednostki badawczo-rozwojowej	331
Robert Paradecki: Wpływ współzależności produktów bankowych na wynik ze sprzedaży oraz cykl życia	340
Ewa Pasieczna: Oszacowanie podstawy opodatkowania metodą kosztową – studium przypadku	349
Michał Poszwa: Determinanty opłacalności jednorazowych odpisów amortyzacyjnych	357

Adam Putyra: Budżetowanie kosztów działań na podstawie <i>time-driven activity based costing</i>	363
Jolanta Rubik: Audytor a controller – sylwetka zawodowa	375
Bożena Rudnicka: Ujmowanie kosztów działalności operacyjnej w jednostkach budżetowych w świetle obowiązujących regulacji prawnych	380
Kazimierz Sawicki: Rachunkowość i controlling w małych jednostkach gospodarczych	388
Elżbieta Sobów: Koszt surowca w kalkulacji kosztu wytworzenia produktu w zakładzie drobiarskim	396
Kamila Synak: Rola rachunkowości w ograniczaniu zjawiska asymetrii informacji z perspektywy teorii agencji	404
Waldemar Szewc: Praktyczne aspekty usług controllingu w kancelarii doradztwa podatkowego	410
Alfred Szydelko: Możliwości wykorzystania informacji z ewidencji księgowej w obszarach decyzyjnych związanych z działalnością pomocniczą	420
Katarzyna Szymczyk-Madej: Cele kontroli wewnętrznej w zarządzaniu przedsiębiorstwem	427
Marcin Wierzbiński: Podstawowe aspekty controllingu niepublicznej szkoły wyższej	437
Beata Zackiewicz: Przegląd technik i narzędzi wspomagających zarządzanie kosztami nowego produktu poprzez rachunek kosztów docelowych	449

Summaries

Urszula Balon: Costs of quality meaning in the automatic enterprises	21
Urszula Balon, Anna Boratyńska-Sala: Controlling and process approach in the management system	31
Agnieszka Bieńkowska, Anna Zabłocka-Kluczka: FMEA of personnel function – the controlling tool for diagnosis of potential threats in the scope of personnel management	42
Agnieszka Bojnowska: The model of calculating costs found on Activity Based Costing for a Polish co-operative bank. Part I: The assumptions, steps, the map of processes	50
Adam Bujak: Using the leant-on-costs indicators to the evaluation of the accounting system	58
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Cost control in insurance companies	65
Iwona Chomiak-Orsa: Controlling tools for it project efficiency evaluation	72
Maciej Chorostkowski: Title of statutory auditor only for the chosens?	79
Janusz Czerny: The role and meaning of accountancy in the process of the enterprise restructuring	89

Ksenia Czubakowska: Determining revenues and costs of provided services in within the frameworks of long-term contracts	99
Anna Ćwiakala-Malys: A problem in effective usage of resources in a process of higher state school management	113
Marek Dylewski: Cost accounting of public tasks in local government units – chosen problems	119
Monika Foremna-Pilarska: Operational incomes budgeting and a time factor	126
Angelika Kaczmarczyk, Katarzyna Piotrowska: Reliability of financial information vs. research and development project	132
Marcin Kaczmarek: Performance accounting in a system of budget accounting of the public sector units	140
Małgorzata Kamieniecka: The role of controlling in deferred tax establishment procedure	147
Zdzisław Kes: The characteristic of learning in Department of Cost Calculation and Management Accounting	160
Marcin Klinowski: The project life cycle analysis in its efficiency evaluation	166
Katarzyna Kluska: Internal control in process of auditing of financial statement	173
Tomasz Kondraszuk: Managerial accounting in agriculture in the face of the globalization	182
Roman Kotapski: Budgeting problems in companies. A criticism of budget practice	192
Beata Kotowska: Liquidity management in an enterprise by cash flow budget	201
Michał Jerzy Kowalski: Identification of cost objects in Activity Based Costing	209
Mieczysław Kowerski: Dividends strategies in developed financial markets	218
Zygmunt Kral: Controlling result account of college	227
Wojciech Dawid Krzeszowski: Interest rates in hedging effectiveness evaluation	234
Dorota Kuźdowicz: Variance analysis in fix and flexible planned cost accounting	240
Grzegorz Lew: The control in motivation system of sales representatives ...	246
Teresa Martyniuk: The depreciation as an instrument of a company strategic cost accounting	251
Aleksandra Martynowicz: Conditions of choosing the method of calculation of the foreign exchange differences for income tax purposes	255
Marek Masztalerz: Product value analysis in the target costing process ...	264
Jarosław Mielcarek: On the need for modification of time-driven ABC ...	274
Jerzy Mońka: Value as purpose and financial liquidity as determinant of enterprise function	285

Adam Niewęglowski: Activity-Based Costing – yesterday and today	292
Bartłomiej Nita: The evolution of management accounting: from cost accounting to strategic management accounting	317
Edward Nowak: Cost accounting development on the example of scientific achievements of the Wrocław University of Economics	330
Agnieszka Nózka: Process based R&D unit operation	339
Robert Paradecki: Influence of the interdependence of bank products on the result from the sale and life cycle	348
Ewa Pasieczna: Tax base estimation by the cost Method – a case study	356
Michał Poszwa: Problems of calculating profits of tax depreciation	362
Adam Putyra: Activity Costs Budgeting Based on Time-Driven Activity Based Costing	374
Jolanta Rubik: Auditor vs controller – careers profile	379
Bożena Rudnicka: Formulating costs of operating activity in budgetary units in the light of polish accountancy act regulations and special accountancy policies referring to these units	387
Kazimierz Sawicki: Selected problems of accounting and controlling in small enterprises	395
Elżbieta Sobów: Cost of raw materials in calculation of product manufactured in a poultry processing	403
Kamila Synak: The role of accountancy in reducing information asymmetry from the Agency Theory perspectives	409
Waldemar Szewc: Practical aspects of the services of controlling in a tax consultancy office	419
Alfred Szydelko: The possibilities of using information from record accounting in decision fields connected with support centers	426
Katarzyna Szymczyk-Madej: Goals of internal control in management process	436
Marcin Wierzbński: Responsibility centres in the controlling system of university	450
Beata Zackiewicz: Techniques and tools review for cost management of new product throughout target costing (Target Cost Management)	461

Agnieszka Nózka

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

PROCESOWE UJĘCIE DZIAŁALNOŚCI JEDNOSTKI BADAWCZO-ROZWOJOWEJ

1. Wstęp

Jednostki badawczo-rozwojowe (JBR)¹ stanowią grupę jednostek naukowych pozostających na marginesie zainteresowań naukowych, jeśli chodzi o rachunek kosztów. W swojej pracy badawczej autorka artykułu skupiła się właśnie na tego typu instytucjach. Celem badań była analiza i ocena systemów rachunku kosztów w wybranych jednostkach oraz wskazanie sposobów ich doskonalenia m.in. na podstawie różnych nowoczesnych koncepcji rachunku kosztów, w tym rachunku kosztów działań (*activity based costing*).

Potrzeba doskonalenia systemów kosztowych JBR zbiega się z koniecznością podnoszenia efektywności tych jednostek, o której dużo mówi się w kontekście trwającego procesu reform całego systemu nauki i techniki [6, s. 6-7]. Przed JBR stoją bowiem liczne wyzwania w postaci m.in. konieczności sprostania konkurencji w sferze badań i rozwoju na rynku europejskim oraz samodzielnego pozyskiwania pozabudżetowych środków na prowadzenie badań. Prawidłowo funkcjonujący rachunek kosztów, obejmujący swym zakresem także rachunki decyzyjne i kontrolne, stanowiłby cenny instrument kontroli wydatkowania obecnie dostępnych środków (głównie ze źródeł budżetowych), podnoszenia efektywności gospodarowania oraz aktywnego oddziaływania na wysokość ponoszonych kosztów.

Rachunek kosztów działań (metoda ABC) daje możliwość nie tylko lepszej kalkulacji kosztów jednostkowych, ale także ma liczne inne zastosowania, z których korzyść odniosłyby także JBR. O przesłankach oraz możliwościach wdrożenia rachunku kosztów działań w jednostkach badawczo-rozwojowych traktują inne

---

¹ Jednostkami badawczo-rozwojowymi są państwowe jednostki organizacyjne wyodrębnione pod względem prawnym, organizacyjnym i ekonomiczno-finansowym, tworzone w celu prowadzenia badań naukowych i prac rozwojowych, których wyniki powinny znaleźć zastosowanie w określonych dziedzinach gospodarki narodowej i życia gospodarczego [8, art. 1].

opracowania autorki (zob. [5]). Niniejszy artykuł poświęcony jest natomiast najważniejszemu etapowi w budowie modelu pomiaru kosztów według metody ABC dla JBR – identyfikacji procesów i działań.

2. Założenia przyjęte przy identyfikacji procesów i działań

Identyfikacja procesów i działań występujących w organizacji jest punktem wyjścia warunkującym poprawność dalszego stosowania metody ABC. W etapie tym następuje nie tylko wyspecyfikowanie działań składających się na procesy gospodarcze realizowane w jednostce, ale także ukazanie ich sekwencji i wzajemnych powiązań [4, s. 191].

Z doświadczeń przedsiębiorstw, w których wdrożono rachunek kosztów działań i zarządzanie oparte na działaniach, wynika, że przedsięwzięcie to wymaga przede wszystkim przemyślanego, wieloetapowego postępowania przy projektowaniu i wdrażaniu systemu, dużych nakładów finansowych oraz zaangażowania doświadczonych konsultantów zewnętrznych, których zadaniem jest pomoc przy realizacji projektu. Do prawidłowej identyfikacji zachodzących w organizacji procesów i działań konieczne są natomiast wielogodzinne konsultacje, wywiady z pracownikami różnych szczebli oraz dokładne studia dokumentacji (niejednokrotnie zawierającej dane niejawne).

Autorka dysponowała ograniczonymi możliwościami w zakresie powyższych wymagań, zatem zarówno wyróżnione procesy i działania, jak i cały model ABC, jaki powstał w wyniku prac badawczych, są efektem studiów literaturowych na temat teorii i praktyki wdrażania koncepcji ABC oraz własnych badań empirycznych przeprowadzonych w wybranych JBR².

Przy identyfikacji procesów i działań w trakcie badań empirycznych posługiwano się przede wszystkim metodą wywiadu bezpośredniego z kadrą menedżerską oraz z wybranymi pracownikami jednostek, a także analizą raportów i dokumentów. Wykorzystano podejście zarówno odgórne, jak i oddolne [3, s. 66; 1, s. 14-16] jako najbardziej optymalne rozwiązanie polecane przez praktyków [2, s. 147].

Przy identyfikacji procesów i działań w JBR ograniczone było również posłużenie się gotowymi narzędziami stworzonymi po to, aby ułatwić wyróżnianie procesów i działań. Chodzi tu zwłaszcza o łańcuch wartości M.E. Portera oraz wzór klasyfikacji procesów [3, s. 71-73]. Ze względu na specyfikę działalności prowadzonej przez JBR obydwie te narzędzia posłużyły jako punkt wyjścia do identyfikacji zachodzących tam procesów i działań.

---

² Badania przeprowadzono w latach 2003-2005 w czterech instytutach naukowo-badawczych województwa lubelskiego (Instytucie Medycyny Wsi w Lublinie, Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, Instytucie Nawozów Sztucznych w Puławach oraz Państwowym Instytucie Weterynaryjnym w Puławach). Według danych Głównego Urzędu Statystycznego wśród 257 jednostek badawczo-rozwojowych działających w Polsce 31 grudnia 2002 r. 139 to instytuty naukowo-badawcze (zob. [7]).

W trakcie analizy działalności wybranych do badań JBR (instytutów naukowo-badawczych) stwierdzono dużą różnorodność procesów i działań tam wykonywanych. Można było jednak wskazać pewne procesy i działania powtarzające się we wszystkich badanych jednostkach lub w ich większości. Stanowiły one równocześnie o specyfice ich działalności. Przy wyróżnianiu procesów i działań przyjęto zatem założenie, iż identyfikacji podlegają jedynie powtarzające się w większości badanych jednostek procesy kluczowe i istotne, za które uznano procesy generujące relatywnie wysokie koszty³ i jednocześnie zachodzące w związku z osiągnięciem statutowych celów JBR. W przypadku procesów w ramach działalności pozabudawczej (zróżnicowanej, nawet biorąc pod uwagę przebadane instytuty) wśród ujętych w proponowanym układzie procesów oraz działań znalazły się jedynie ich przykłady.

3. Procesy i działania w JBR

Wyróżnione w działalności JBR procesy zostały podzielone na operacyjne (podstawowe) oraz pomocnicze (wspierające). Wśród procesów operacyjnych wyróżniono np.:

- planowanie i organizowanie działalności B+R,
- prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych,
- gromadzenie, przetwarzanie i upowszechnianie informacji naukowej (naukowo-technicznej),
- działalność dydaktyczną, szkoleniową i popularyzatorską,
- działalność gospodarczą (produkcyjną lub usługową) związaną z działalnością badawczą,
- sprzedaż produktów i usług,

wśród procesów pomocniczych zaś znajdują się:

- koordynowanie działalności naukowej,
- zapewnienie jakości badań,
- utrzymanie zaplecza badawczego,
- zaopatrzenie i magazynowanie,
- rozwój kadr i zarządzanie kadrami,
- finanse i rachunkowość,
- strategiczne i operacyjne zarządzanie jednostką.

Planowanie i organizowanie działalności B+R to proces, który w przypadku wielu przedsięwzięć badawczych rozpoczyna się od identyfikacji zapotrzebowania na prace B+R zgłaszanego w różnych formach przez potencjalnych klientów (zlecieniodawców), dotyczącego tematyki badawczej podejmowanej w jednostce.

---

³ Autorka opierała się w tym względzie na opinii głównych księgowych i innych pracowników instytutów – prosiła o wskazanie procesów, które ich zdaniem są istotne dla powstających w instytutach kosztów (zużywają więcej niż 5% czasu pracy pracownika lub więcej niż 5% zdolności produkcyjnej określonego zasobu).

Uwzględniając nowe i już realizowane zadania badawcze (w tym realizowane w sposób ciągły w ramach działalności statutowej prace B+R), zauważa się, że w ramach tego procesu następuje także zaplanowanie działalności i sposobu jej finansowania oraz podjęcie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych. Planowane są tu także zakupy aparatury badawczej (na podstawie procedury przetargów publicznych) i innych potrzebnych do badań materiałów. W ramach tego procesu następuje również rozliczenie środków finansowych na badania.

Drugi z wyróżnionych procesów operacyjnych – prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych – to najważniejszy proces w działalności JBR, stanowiący podstawowy trzon działalności, do prowadzenia której są one powoływane statutowo. Trudno jest tu jednoznacznie wskazać, jakie działania składają się na ten proces w różnych jednostkach, gdyż jest to uzależnione od charakteru wykonywanych prac – choćby tego, czy są to badania podstawowe, stosowane czy prace rozwojowe.

Na proces gromadzenia, przetwarzania i upowszechniania informacji naukowej (naukowo-technicznej) składają się działania, których istotą jest zgromadzenie, opracowanie, utrwalenie i upowszechnienie (w formie opracowań, monografii, raportów, broszur itp.) informacji o wynikach prowadzonych w jednostce prac B+R lub w niektórych wypadkach także prac w toku realizacji (np. w formie raportów rocznych dla ministerstwa). Obejmuje on również tworzenie i uaktualnianie baz danych na temat prowadzonych prac.

Działalność dydaktyczna, szkoleniowa i popularyzatorska to proces polegający na prowadzeniu powiązanej z tematyką badawczą działalności dydaktyczno-szkoleniowej w postaci studiów podyplomowych i doktoranckich, staży specjalizacyjnych, kursów i szkoleń, których zadaniem jest przekazywanie wiedzy oraz doświadczeń kadry naukowej jednostki studentom, słuchaczom i stażystom.

Największe zróżnicowanie działań pomiędzy różnymi JBR cechuje kolejny proces: działalność gospodarczą (produkcyjną lub usługową) związaną z działalnością badawczą, tak jak różny jest zakres i rodzaj tej działalności w różnych JBR. Proces ten polega na odpłatnym (na zasadach komercyjnych) świadczeniu usług z zakresu tematyki badawczej jednostki (np. usług diagnostycznych, kontroli i standaryzacji, usług medycznych) lub prowadzeniu działalności produkcyjnej powiązanej z działalnością B+R (np. produkcji aparatury itp.).

Sprzedż produktów i usług obejmuje działania polegające na przygotowaniu produktów do sprzedaży (opakowanie, magazynowanie), przygotowaniu dokumentacji sprzedaży oraz dystrybucję produktów na rynek (transport, koszty wysyłki itd.). W wielu przypadkach istnieje potrzeba utrzymywania wieloletnich kontaktów z klientami, np. w postaci świadczenia usług serwisowych sprzedanej aparatury badawczej.

Wśród wyróżnionych procesów pomocniczych zwraca uwagę fakt, iż niektóre z nich są ściśle związane z działalnością badawczo-rozwojową JBR, stanowiąc procesy wspierające dla tej działalności. Taki charakter ma proces koordynowania

działalności naukowej, który polega na: nadzorowaniu składania wniosków oraz ofert na finansowanie działalności naukowej, zbieraniu i opracowywaniu informacji potrzebnych do sporządzenia sprawozdań z działalności dla ministerstwa czy oceny parametrycznej jednostki, koordynowaniu współpracy z jednostkami krajowymi i zagranicznymi w zakresie prowadzonych badań.

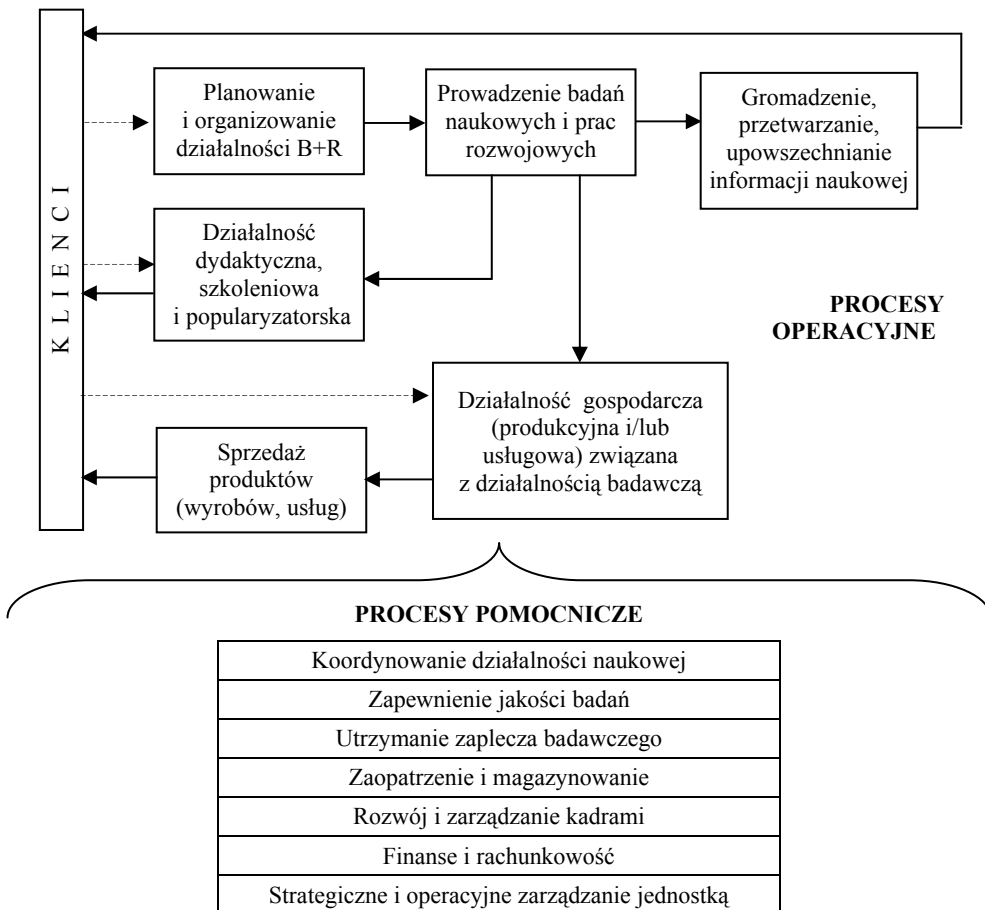
Kolejnym procesem pomocniczym powiązany z działalnością B+R jest zapewnienie jakości badań. W ramach tego procesu odbywa się przygotowywanie i koordynacja wdrożenia, aktualizacja oraz rozwój systemów jakości w działalności badawczej, a także koordynowanie przygotowań do akredytacji komórek badawczych.

Proces utrzymywania zaplecza badawczego jednostki polega na prowadzeniu dozoru technicznego i wykonywaniu okresowej oceny stanu bazy materialnej jednostki (np. przeglądów technicznych aparatury badawczej) oraz koordynowaniu i nadzorowaniu polityki inwestycyjnej w tym zakresie. Można tu także uwzględnić działania pomocnicze działalności naukowo-badawczej (np. hodowlę zwierząt doświadczalnych) oraz działania dotyczące utylizacji odpadów po doświadczeniach. W pewnym sensie zaplecze badawcze stanowią też komórki, których funkcjonowanie związane jest z prowadzonymi pracami badawczo-rozwojowymi (ale nie tylko, bo także z działalnością dydaktyczno-szkoleniową). Uzasadnione wydaje się zatem wyróżnienie w ramach tego procesu działania, jakim jest prowadzenie biblioteki czy działu wydawniczego.

Pozostałe procesy pomocnicze wyróżnione w działalności JBR mają charakter uniwersalny i można je znaleźć w różnym zakresie w każdej jednostce (nie tylko naukowej). Będą to:

- zaopatrzenie i magazynowanie – proces polegający na zaopatrzeniu jednostki w materiały ogólnego przeznaczenia (np. biurowe), prowadzeniu gospodarki magazynowej i polityki zaopatrzenia;
- rozwój kadr i zarządzanie kadrami – proces, który polega na prowadzeniu polityki kadrowej, także w zakresie podnoszenia kwalifikacji pracowników (np. nadawanie stopni naukowych pracownikom jednostki, wyjazdy na szkolenia i staże); w ramach tego procesu odbywa się także bieżąca obsługa pracowników i rozliczanie ich wynagrodzeń;
- finanse i rachunkowość – proces ten obejmuje prowadzenie ewidencji oraz rozliczeń z podmiotami publicznoprawnymi, sporządzanie sprawozdań finansowych i sprawozdań na potrzeby wewnętrzne, a także zarządzanie zasobami finansowymi i rzeczowymi JBR;
- zarządzanie jednostką – proces obejmujący działania dotyczące strategicznego i operacyjnego zarządzania JBR oraz reprezentowania jej na zewnątrz.

Powiązania pomiędzy zidentyfikowanymi procesami można przedstawić w postaci mapy zależności procesów. Mapę taką dla procesów zidentyfikowanych w JBR zaprezentowano na rys. 1.

Objaśnienia:

—————▶ Przepływ zasobów lub informacji

-----▶ Identyfikacja potrzeb klientów i zleceniodawców prac B+R

Rys. 1. Mapa zależności procesów gospodarczych w JBR

Źródło: opracowanie własne.

W wielu przypadkach określenie w sposób jednoznaczny zachodzących między procesami relacji nie jest możliwe. Powiązania przedstawione na rysunku opierają się przede wszystkim na przepływie informacji i wiedzy, rzadziej zasobów. Na rysunku widoczne są również relacje zachodzące między JBR a klientami zewnętrznymi, przy czym kategorię klientów należy tu rozpatrywać szerzej niż ma to miejsce w przedsiębiorstwie produkcyjnym czy usługowym – jako klientów i zleceniodawców.

Uzupełnienia i zweryfikowania wstępnie określonych w podejściu ogólnym procesów i działań dokonano na podstawie analizy raportów i dokumentów badanych jednostek (np. regulaminów i schematów organizacyjnych, opisów stanowisk pracy, kart czasu pracy), wywiadów z wybranymi pracownikami oraz obserwacji własnych.

W wyniku przeprowadzonej analizy w ramach zaproponowanych procesów wyróżniono działania, których przykładową listę zawiera tab. 1.

Tabela 1. Przykładowy wykaz procesów i działań w JBR

Procesy	Działania
1	2
Planowanie i organizowanie działalności naukowej	Identyfikacja zapotrzebowania na prace B+R
	Pozyskiwanie środków na prowadzenie badań naukowych
	Zamówienie i zakup materiałów do prowadzenia prac badawczych i aparatury badawczej (organizowanie przetargów)
	Rozdysponowanie i rozliczenie środków budżetowych na działalność badawczą i rozwojową
Prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych	Sformułowanie problemu badawczego i opracowanie teoretyczne badanego zagadnienia ^{a)}
	Przygotowanie i prowadzenie prac doświadczalnych (eksperymentów naukowych)
	Opracowanie wyników
	Opracowanie projektu wdrożeniowego i współpraca przy wdrożeniu ^{b)}
Gromadzenie, przetwarzanie i upowszechnianie informacji o prowadzonych pracach B+R	Przygotowanie raportów rocznych i końcowych z realizacji prac B+R
	Tworzenie i uaktualnianie bazy danych o prowadzonych pracach
	Zgłaszanie patentów, wzorów użytkowych itp.
	Przygotowanie i opublikowanie wyników badań w formie broszur, raportów, instrukcji
Prowadzenie działalności gospodarczej związanej z działalnością B+R	Przygotowanie i wydanie monografii naukowych, książek
	Działania wyróżnia się, uwzględniając specyfikę prowadzonej działalności. Dla działalności produkcyjnej będą to przykładowo następujące działania:
	– przygotowanie produkcji,
	– nabywanie materiałów i surowców niezbędnych do produkcji (świadczania usług),
– zarządzanie procesem produkcji,	
– kontrola jakości produktów/usług	
Sprzedaż produktów (usług) ^{c)}	Magazynowanie i pakowanie wyrobów
	Dystrybucja
	Fakturowanie i rozliczenie z kontrahentami
	Kontakty posprzedażne z klientami (np. serwis)
Działalność dydaktyczna, szkoleniowa i popularyzatorska	Informowanie o prowadzonych kursach, szkoleniach, seminariach, studiach, konferencjach
	Opracowanie programów szkoleń, kursów, studiów
	Przygotowanie szkoleń, kursów, konferencji (m.in. przygotowanie materiałów)
	Rekrutacja (zapisy) i obsługa administracyjna słuchaczy (studentów)
	Zakwaterowanie uczestników szkoleń, kursów, konferencji (usługi hotelowe)
	Wystawienie faktur dla uczestników szkoleń, kursów, konferencji
Promowanie prac doktorskich/magisterskich	

Tabela 1, cd.

1	2
Koordynowanie działalności naukowej	Przygotowanie dokumentacji wyników badań
	Koordynowanie składania wniosków i ofert
	Zbieranie i opracowanie informacji do sporządzania sprawozdań dla ministerstwa oraz do oceny działalności jednostki
	Koordynowanie współpracy w zakresie prowadzonych badań
Utrzymanie zaplecza badawczego	Ocena stanu bazy materialnej jednostki i dozór techniczny
	Hodowla zwierząt doświadczalnych
	Prowadzenie polityki inwestycyjnej
	Utylizacja odpadów po doświadczeniach
Zapewnienie jakości badań	Wdrożenie, aktualizacja i rozwój systemów jakości w zakresie badań
	Planowanie i przygotowanie akredytacji
	Zapewnienie jakości produkcji/usług
Zaopatrzenie i magazynowanie	Zaopatrzenie w materiały ogólnego zastosowania
	Gospodarka magazynowa
Rozwój kadr i zarządzanie kadrami	Planowanie i realizacja polityki kadrowej
	Naliczanie wynagrodzeń
	Prowadzenie akt osobowych
	Rozwój kadr – promowanie i nadawanie tytułów naukowych pracownikom jednostki
	Organizowanie i koordynowanie wyjazdów krajowych i zagranicznych pracowników naukowych na staże i szkolenia
Finanse i rachunkowość	Prowadzenie ewidencji
	Zarządzanie zasobami finansowymi i rzeczowymi
	Sporządzanie sprawozdań finansowych
	Sporządzanie sprawozdań wewnętrznych
	Rozliczenia z podmiotami publicznoprawnymi
Strategiczne i operacyjne zarządzanie jednostką	Opracowanie i realizacja wizji, strategii i celów JBR
	Nadzór merytoryczny nad realizacją badań naukowych i prac rozwojowych
	Reprezentacja jednostki na zewnątrz
	Podjęcie bieżących decyzji dotyczących jednostki

Objaśnienia: a) – dotyczy badań podstawowych i stosowanych, b) – dotyczy badań stosowanych i prac rozwojowych, c) – dotyczy tych instytucji, które sprzedają wyroby bądź usługi.

Źródło: opracowanie własne.

Należy podkreślić, że wyróżnione procesy i działania to jedynie propozycja przeniesienia koncepcji ABC na grunt jednostek badawczo-rozwojowych.

Literatura

- [1] Czakon W., Jakubiec I., *Praktyczne aspekty implementacji rachunku kosztów działań i zarządzania działaniami*, „Controlling i Rachunkowość Zarządcza” 2002, nr 6.
- [2] Karmańska A., *Modelowanie rachunkowości zarządczej ubezpieczyciela na podstawie rachunku kosztów działań*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2000.

-
- [3] Miller J.A. (przy współpracy K. Pniewskiego i M. Polakowskiego), *Zarządzanie kosztami działań*, WIG-Press, Warszawa 2000.
- [4] Nowak E., *Rachunek kosztów przedsiębiorstwa*, Ekspert, Wrocław 2001.
- [5] Nózka A., *Przesłanki wykorzystania rachunku kosztów działań w instytucjach naukowo-badawczych*, [w:] *Tendencje rozwojowe współczesnej rachunkowości zarządczej*, red. E. Nowak, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1136, AE, Wrocław 2006.
- [6] *Program przekształceń strukturalnych i własnościowych jednostek badawczo-rozwojowych*, Zespół Międzyresortowy ds. Przekształceń Własnościowych JBR, Warszawa, 26 września 2003 r., http://www.solidarnosc.org.pl/~ksn/Docs/raport_zmsdpjbr.pdf 7.04.2008.
- [7] *Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2004.
- [8] Ustawa z dnia 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych, DzU 1991 nr 44, poz. 194 z późn. zm; tekst ujednolicony DzU 2001 nr 33, poz. 338.

PROCESS BASED R&D UNIT OPERATION

Summary

The identification of the processes and activities relating to R&D entities serves as the primary objective in the ABC development. Based on the research on the selected branch R&D units the process based R&D activities have been chosen. Within the top-down defined processes the activities were defined based on the bottom-up approach.